

Последни тенденции в съдебните дела за развод и попечителство от Richard A. Gardner, MD

През последните шест-седем години съдебните спорове за попечителство над деца се разрастват. Това се дължи на две важни промени в определянето на родителските права. Първата е свързана с признанието, че "презумпцията за крехките години" (при която майката, поради това, че е жена, автоматично се счита за предпочитан родител) е критикувана от бащите като основно сексистка. И съдилищата се съгласиха с това. Съответно бащите вече не приемаха пасивно факта, че на майките автоматично ще се присъжда попечителство, и започнаха да водят съдебни дела за попечителство над децата си. Вторият фактор, който е още по-скорошен, е свързан с нарастващата популярност на концепцията за съвместно попечителство. Определянето на единия родител като единствен родител, който полага грижи за детето, а другия - като посетител, започна да се оценява като неегалитарно и уронващо егото на родителя, който не полага грижи за детето. Въпреки че има много аргументи в полза на концепцията за съвместно попечителство, тя се оказва полезна главно за тези, които могат да си сътрудничат и общуват добре и които са еднакво способни по отношение на родителския капацитет. Когато тези критерии не са изпълнени, родителите обикновено водят съдебни дела, за да спечелят съвместно попечителство. В резултат на тези две тенденции положението на майките, които полагат грижи за детето, стана много по-несигурно. Докато преди те можеха да разчитат на презумпцията за крехка възраст и на концепцията за еднолично попечителство, за да се защитят от опитите на съпружките им да получат попечителство, сега те нямат такива гаранции. Бащите добре знаят това и водят все повече съдебни дела. Психологическите последици от това разрастване на съдебните спорове са огромни както за родителите, така и за децата.

Сред многото видове психологически смущения, които могат да бъдат предизвикани от подобни съдебни спорове, има един, на който се спирам тук. Въпреки че този синдром със сигурност е съществувал и в миналото, в момента той се появява с такава нарастваща честота, че заслужава специално наименование. Терминът, който предпочитам да използвам, е синдром на родителското отчуждение. Въведох този термин, за да обознача смущение, при което децата са обсебени от обезценяване и критика на родителя - обезценяване, което е неоправдано и/или преувеличено. Представата, че тези деца са просто "с промити мозъци", е ограничена. Терминът "промиване на мозъка" предполага, че единият родител систематично и съзнателно програмира детето да очерня другия родител. Концепцията за синдрома на родителското отчуждение включва компонента "промиване на мозъка", но е много по-обхватна. То включва не само съзнателни, но и подсъзнателни и несъзнателни фактори в родителя, които допринасят за отчуждаването на детето. Освен това (и това е изключително важно), той включва фактори, които възникват в детето - независимо от родителския принос - и които допринасят за развитието на синдрома.

Обикновено детето е обсебено от "омраза" към родителя. (Думата "омраза" е поставена в кавички, защото все още има много нежни и любящи чувства, изпитвани към предполагаемо презрения родител, които не могат да бъдат изразени.) Тези деца говорят за омразния родител с всички възможни хули и ругатни в речника си, без да се смущават или да се чувстват виновни. Охулването на родителя често има характер на литания. Само след минимално подканяне от страна на адвокат, съдия, пробационен служител, специалист по психично здраве или друго лице, участващо в съдебния спор, записът ще бъде включен и ще бъде предоставено изпълнение на заповед. Не само че речта е репетирана, но често се чува фразеология, която е идентична с тази, използвана от "любимия" родител. (Отново думата "обичан" е поставена в кавички, тъй като враждебността и страхът от този родител могат да не бъдат изразени по същия начин).

Дори години след като са се случили, детето може да оправдае отчуждаването със спомени за дребни конфликти, преживени в отношенията с омразния родител. Обикновено те са тривиални и са преживявания, които повечето деца бързо забравят: "Той винаги говореше много силно, когато ми казваше да си мия зъбите"; "Тя ми казваше `Не прекъсвай`" и "Той вдигаше много шум, когато дъвчеше на масата". Когато тези деца са помолени да посочат по-убедителни причини за омразата, те не са в състояние да ги представят. Често любимият родител се съгласява с детето, че тези изповядани причини оправдават продължаващата враждебност.

Омразата се проявява най-силно, когато децата и любимият родител са в присъствието на отчуждения родител. Въпреки това, когато детето е насаме с предполагаемия омразен родител, то може да прояви всичко - от омраза през неутралност до прояви на привързаност. Често, когато тези деца са с омразния родител, те свалят бдителността си и започват да се забавляват. След това, сякаш са осъзнали, че правят нещо "нередно", те внезапно се сковават и възобновяват проявите на отдръпване и враждебност. Друга маневра, която тези деца често използват, е да изповядват обичта си към единия родител и да искат от него да се закълне, че няма да разкрива изповядваната любов пред другия родител. Същото изявление се прави и пред другия родител. По този начин тези деца "прикриват следите си" и избягват по този начин разкриването на своите схеми. За тези деца семейните интервюта с терапевти могат да бъдат изключително тревожни поради страха, че техните манипулации и маневри ще бъдат разкрити.

Омразата към родителя често обхваща цялото му разширено семейство. Братовчеди, лели, чичовци и баби и дядовци, с които детето преди това е имало любящи отношения, сега се възприемат като също толкова неприятни. Поздравителните картички не се приемат с взаимност. Подаръците, изпратени в дома на детето, се отказват, остават неотворени или дори се унищожават (обикновено в присъствието на любимия родител). Когато роднините на омразния родител се обаждат по телефона, детето отговаря с гневни псувни или бързо слага слушалката. (Тези реакции са по-вероятни, ако любимият родител е на разстояние, на което се чува разговорът). Що се отнася до омразата към роднините, детето е още по-малко способно да обоснове враждебността си. Гневът на тези деца е толкова голям, че те напълно забравят за лишенията, които сами си причиняват. И в този случай любимият родител обикновено не се интересува от неблагоприятните психологически последици за детето от отхвърлянето на тези роднини.

Друг симптом на синдрома на родителското отчуждение е пълната липса на амбивалентност. Всички човешки взаимоотношения са амбивалентни и взаимоотношенията родител-дете не правят изключение. На мразения родител се гледа като на "изцяло лош", а на обичания родител - като на "изцяло добър". Възможно е омразният родител да е бил много отдаден на възпитанието на детето и да се е създала дълбока връзка в продължение на много години. Омразният родител може да представи снимки, които ясно показват радостна и дълбока връзка, в която е имало значителна привързаност, нежност и взаимно удоволствие. Но всички тези преживявания сякаш са изтрети от паметта на детето. Когато на тези деца се покажат снимки на приятни събития с омразния родител, те обикновено рационализират преживяванията като забравени, несъществуващи или симулирани: "Наистина мразех да бъда с него тогава; просто се усмихвах на снимката, защото той ме накара. Той каза, че ще ме удари, ако не се усмихна." Този елемент на пълна липса на амбивалентност е типична проява на синдрома на родителското отчуждение и би трябвало да накара човек да се усъмни в дълбочината на изповядваната враждебност.

Детето може да проявява безвиновно пренебрежение към чувствата на мразения родител. Напълно отсъства благодарност за подаръците, плащанията на издръжка и други прояви на постоянна ангажираност и обич от страна на омразния родител. Често тези деца искат да са сигурни, че отчужденият родител продължава да плаща издръжка, но в същото време категорично отказват да го посещават. Обикновено те заявяват, че *не искат никога* повече да видят омразния родител или че ще го видят едва в края на тийнейджърските си години или в началото на двайсетте. На такова дете мога да кажа: "И така, ти искаш баща ти да продължи да плаща за цялата ти храна, дрехи, наем и образование - дори за частна гимназия и колеж - и въпреки това продължаваш да не искаш да го виждаш изобщо, никога повече. Така ли е?" Такова дете може да отговори: "Точно така. Той не заслужава да ме вижда. Той е зъл и да плащаш всички тези пари е добро наказание за него."

Тези, които никога не са виждали такива деца, могат да сметнат това описание за карикатура. Тези, които са ги виждали, веднага ще разпознаят описанието, въпреки че някои деца може да не проявяват всички симптоми. Синдромът на родителското отчуждение се среща все по-често и има основателни причини да се прогнозира, че в близко бъдеще ще стане още по-разпространен, ако конфликтите за попечителство станат още по-разпространени.

В този момент ще обсъдя патогенезата на това разстройство, като поставям специален акцент върху три допринасящи фактора: родителското "промиване на мозъка", ситуационните фактори и приноса на самото дете. Под "промиване на мозъци" имам предвид активен и съзнателен опит от страна на родителя умишлено да доведе до отчуждаване на детето от другия родител. Често промиването на мозъка е явно и очевидно. Любимият родител започва безмилостна кампания на очерняне, която може да продължи с години. Например майка, чийто развод е резултат от брачни проблеми, които са допринесли за това, че съпругът ѝ е потърсил любовта на друга жена, може непрекъснато да очерня бащата пред децата си с термини като "прелюбодеец", "женкар" и "изоставител". По същия начин тя може да нарича новата приятелка на бащата "уличница", "курва" и "разбивачка на домове". Не се обръща внимание на проблемите в

брака, особено на такива проблеми на майката, които може да са допринесли за новото участие.

Понякога критиките могат да бъдат дори заблуждаващи, но детето е убедено, че обвиненията са напълно основателни. По този начин детето може да започне да гледа на родителя, който не упражнява родителските права, като на възплъщение на цялото зло, което някога е съществувало на земята. Често редките посещения или липсата на контакт с омразния родител улесняват детето да приеме напълно критиките на любимия родител. Възможността за коригиране на изкривяванията чрез реални преживявания е малка или никаква.

Майката може да се оплаква толкова остро от финансовите си ограничения, че да накара децата да повярват, че действително могат да останат без храна, дрехи и подслон, че може да замръзнат и/или да умрат от глад. Виждал съм изключително богати и екстравагантни жени да използват тази маневра - до такава степен, че децата им да повярват, че заради скъперничеството на баща им са винаги на ръба на глада. Има майки, които, когато говорят с децата за това, че съпрузите им са напуснали дома, правят изявления от рода на: "Баща ви ни изостави". В повечето случаи бащата е напуснал майката и не е загубил обичта си към децата. Струпването на децата заедно със себе си (като използва думата "нас", а не "мен") прокарва идеята, че и те са били отхвърлени.

Има родители, които са доста изобретателни в маневрите си за промиване на мозъка. Баща се обажда в дома, за да говори със сина си. Майката вдига телефона в стаята на сина. Бащата просто пита дали може да говори със сина си. Майката (с момчето до себе си) казва: "Радвам се, че не може да чуе това, което казваш в момента" или "Ако чуеше това, което току-що казахте, сигурна съм, че никога повече нямаше да говори с вас". Когато бащата най-накрая разговаря с момчето и му обяснява, че не е казал абсолютно нищо, което да е критично, момчето може да бъде недоверчиво. Резултатът е, че бащата започва много да се страхува да се обажда на сина си, за да не попадне отново в подобен капан. Тогава майката обвинява бащата, че не проявява интерес към момчето си. Свързана с това маневра е майката да каже на обаждания се баща (отново когато момчето е в обсега на ушите на майката и бащата е направил безобидно изявление): "Това е твое мнение. Според мен той е *много добро момче*." Подтекстът тук е, че бащата е отправил някаква язвителна критика и че майката защитава детето.

Тези опити за очерняне на родителя са съзнателни и преднамерени. Съществуват обаче и други начини за програмиране на децата, които могат да бъдат също толкова, ако не и по-ефективни, но които не изискват родителят да осъзнае какво се случва. По този начин родителят може да твърди, че е невинен по отношение на склонността си към промиване на мозъци. Родителят може да твърди, че е убеден привърженик на общите съвети: "Никога не критикувай другия родител пред детето". Майката може да използва този съвет с коментари като: "Има неща, които мога да кажа за баща ти, от които ще ти настръхнат косите, но аз не съм от хората, които критикуват родител пред децата си". Подобен коментар поражда много повече страх, недоверие и дори омраза, отколкото представянето на действителен списък с предполагаемите недостатъци на бащата. Родителят, който изразява неутралитет по отношение на посещенията, по същество

отправя критика към родителя, който не упражнява родителските права. Здравият родител оценява колко жизненоважно е постоянното общуване на децата с родителя, на когото не е предоставено упражняването на родителските права, и не приема несъществени и несериозни причини да не ги посещава. "Неутралитетът" по същество предава на детето посланието, че родителят, който не упражнява родителските права, не може да осигури достатъчно обич, внимание и други желани фактори, за да направи пропуснатото посещение загуба с никакви последици.

Свързана с маневрата за неутралност е тази, при която родителят многократно настоява *детето* да вземе решение относно посещението. Такова дете обикновено знае, че родителят по принцип не желае посещенията, и затова тогава детето изказва категоричното си мнение, че не желае да го посещава. Такава майка може да каже, след като детето откаже: "Уважавам силата ти да отстояваш правата си. Ако трябва да отидем в съда, за да те защитим, ще го направим. Няма да му позволя да те притиска. Имаш право да кажеш "не" и можеш да разчиташ на пълната ми подкрепа".

Често срещан начин, по който родителят допринася за отчуждаването, е да разглежда като "тормоз" опитите на омразния родител да установи контакт с децата. Отчужденият родител проявява интерес чрез телефонни обаждания, опити за посещения, изпращане на подаръци и др. Те се наричат "тормоз" и самите деца възприемат тези опити по подобен начин. В резултат на разочарованието си родителят увеличава усилията си в тези области, като по този начин увеличава вероятността опитите да бъдат възприети като досадни. Свързана с това маневра включва изказване на майката към обажданията се баща (с детето на ухо): "Ако продължаваш да оказваш този натиск да го видиш, ще имаме едно от онези тийнейджърски самоубийства". Ако това се каже достатъчно пъти, детето научава, че това е добър начин да избегне срещата с баща си. Следващата стъпка е детето да заплаши със самоубийство, ако бащата се опита да го посети, на което майката може да каже на бащата: "Той продължава да повтаря, че ще се самоубие, ако трябва да те посети".

Често ситуационните фактори са благоприятни за развитието на разстройството. Повечето родители в конфликт за попечителство знаят, че времето е на страната на родителя, който полага грижи за детето. Те оценяват факта, че колкото по-дълго детето остава с определен родител, толкова по-голяма е вероятността то да се страхува и да се съпротивлява на преместването в дома на другия родител. Един от начините детето да се справи с този страх е да очерни родителя, на когото не е предоставено упражняването на родителските права, с критики, които оправдават оставането на детето в дома на родителя, на когото е предоставено упражняването на родителските права. Например, майката умира и бабата и дядото по майчина линия поемат грижите за детето. Въпреки че първоначално бащата може да приветства тяхното участие, има много случаи, в които бабата и дядото по майчина линия водят съдебни дела за попечителство над детето. Детето може да развие силна неприязън към бащата, за да си гарантира, че ще остане при бабата и дядото - хората, които детето е възприело като предпочитани родители.

В един от случаите, с които се занимавах, две момичета развиха това разстройство, след като майка им, с която живееха, се запозна с мъж, който живееше в Колорадо. След това майката решила да се премести там заедно с двете момичета. Бащата заведе дело в съда в

опит да я възпре да се изнесе от щата заедно с децата. Докато преди това отношенията с бащата били добри, момичетата постепенно започнали да изпитват все по-голяма омраза към него, тъй като майка им постепенно се забърквала в съдебния спор. Ясно е, че разстройството не би възникнало, ако майката не се беше запознала с мъж, който живеел в Колорадо, мъж, за когото тя искала да се омъжи.

В момента наблюдаваме още едно явление, което допринася за развитието на синдрома на родителското отчуждение: широкото внимание, което се отделя на сексуалното насилие над деца от страна на родителите. Досега общото мнение на работещите с деца, пострадали от сексуална злоупотреба, беше, че е изключително рядко дете да измисли сексуално насилие. Това вече не е така. Обвинението на детето в сексуална злоупотреба от страна на родителя вече може да бъде мощно оръжие в кампанията за отчуждаване. Отмъстителният родител може да преувеличи несъществуващ или несъществен сексуален контакт и да изгради довод за сексуално насилие - дори до степен да съобщи на разследващите органи за предполагаемия насилник и да предприеме правни действия. А детето, за да се хареса на родителя, който води дела, може да се съгласи с тази схема. Преди това аргументът, който се изтъкваше в подкрепа на позицията, че фалшивите обвинения в сексуално насилие от страна на деца са изключително редки, беше, че сексуалните контакти с възрастни по принцип са извън схемата на детето. Съответно, без да има конкретен опит със сексуална злоупотреба, детето не е склонно да описва подробно сексуални контакти с възрастни. Това вече не е така. Живеем във време, когато сексуалната злоупотреба се обсъжда по телевизията, във вестниците, списанията и дори в училищните програми за превенция. Почти няма дете, което да не е буквално бомбардирано с информация за подробности от сексуално насилие. Съответно вече не е вярно, че детето не разполага с информация, за да направи достоверно обвинение. Децата, които търсят оправдания за очерняне и/или муниции за отчуждаване, вече разполагат с богата информация за създаване на своите сексуални сценарии. Има дори ситуации, в които не е имало особена индоктринация за сексуално насилие или подтикване от страна на родителя; детето само подава жалбата.

Важно е специалистите по психично здраве, които извършват оценка на деца, които твърдят, че са жертва на сексуално насилие, да се поинтересуват дали родителите са замесени в конфликт за попечителство. Ако това е така, те трябва да разгледат възможността твърдението да е изфабрикувано. Не твърдя, че в семействата, в които има конфликт за попечителство, не се извършват добросъвестни сексуални посегателства; твърдя само, че в тази ситуация вероятността за фалшифициране е по-голяма. Един от начините за разграничаване на детето, което измисля, от детето, което наистина е било малтретирано, е да се наблюдава внимателно начинът, по който детето отправя обвинението. Децата, които наистина са били малтретирани, често се страхуват да разкрият фактите. Често насилникът ги е предупредил, че ще има ужасни последици, ако сексуалните контакти бъдат разкрити. Те са склонни да бъдат тревожни, напрегнати, плахи и срамежливи. Те могат да се страхуват от срещи с други възрастни, които са от същия пол като насилника, опасявайки се от подобна експлоатация и заплахи. Детето, което си измисля сексуално насилие, обаче има съвсем различна картина. Най-често тези деца се чувстват съвсем комфортно с обвиненията си и са подготвили кратки речи, които свободно предоставят на адвокати, специалисти по психично здраве, съдии и всеки друг,

който ще ги слуша. Тяхната литания би трябвало да е подсказка за това, че те си измислят. Друг начин да разберете дали детето казва истината е да поставите детето и обвиняемия родител в една и съща стая. Съдебната система не си позволява този важен метод за получаване на информация, която би могла да ѝ бъде полезна при определянето на "истината". Когато обвиняемият и обвинителят са заедно в една и съща стая, с възможност за "конфронтация очи в очи", има много по-голяма вероятност двете лица да бъдат честни един към друг. В края на краищата и двамата са били там. Те знаят по-добре от всеки друг подробностите за предполагаемата среща и всеки от тях вероятно ще улови измислиците на другия по най-чувствителния начин. Разбира се, колкото по-малко е детето, толкова по-малка е вероятността то да може да участва ефективно в такива конфронтации, но те все пак могат да бъдат полезни. И накрая, майките на тези деца се наслаждават на обвиненията и отричат противоречивите доказателства. Майките на деца, които наистина са били малтретирани, обикновено отричат насилието или реагират с ужас и скръб.

Има и фактори, които произлизат от самото дете. Разбира се, родителят може да използва приноса на детето, за да популяризира отчуждението и да "изкара километри" от този фактор, но това е принос, който произлиза от психопатологични фактори в детето. Важен допринасящ елемент произтича от страха на детето да не отчужди предпочитания родител. Ненавижданият родител е само привидно ненавиждан; в него все още има много любов. Но от обичания родител се страхуват много повече, отколкото го обичат. Обикновено страхът е от загуба на любовта на предпочитания родител. В обичайната ситуация това е бащата, който е напуснал дома. По този начин той си е осигурил репутацията на отхвърлител и изоставител. Без значение колко оправдано е напускането на дома, децата обикновено гледат на него като на изоставител. След като вече са били изоставени от единия родител, децата няма да рискуват да бъдат изоставени от втория. Съответно те се страхуват да изразят недоволството си към останалия родител (обикновено майката) и често ще заемат нейната позиция при всеки конфликт с бащата.

Едно от момчетата многократно наблюдавало как баща му бие майка му - понякога безмилостно. За да се предпази от подобно малтретиране, момчето изповядва дълбока привързаност към този баща и омраза към майка си. Изповядването на любовта му произтичало по-скоро от страх, отколкото от истински чувства на привързаност. Друг фактор, който може да действа в такива ситуации, е моделът на детето за това какви трябва да бъдат любящите отношения. Любовта се възприема като проява на враждебно взаимодействие. Тук бащата демонстрира своята "привързаност" към майката, като я бие. За да е сигурно, че ще получи тази "любов", детето избира да живее с враждебния родител.

Друг фактор е оценката на детето, че родителят, на когото е предоставено упражняването на родителските права, ще понесе много повече враждебност от родителя, на когото не е предоставено упражняването на родителските права, и на когото може да се разчита, че ще остане лоялен към детето, докато родителят, на когото не е предоставено упражняването на родителските права, не дава такава увереност. След това враждебността от много източници, както свързани, така и несвързани с развода, може да се излее върху родителя, на когото е поверено детето. Гневът към напусналия родител може да се прехвърли върху родителя, на когото е предоставено упражняването на родителските

права, който е много по-безопасна мишена - мишена, от която не се страхуват значителни ответни мерки.

Най-важният елемент в лечението на тези деца е незабавното им преместване в дома на така наречения омразен родител. Само терапията, докато живеят в дома на така наречения обичан родител, вероятно ще се окаже безрезултатна. Докато е все още в този дом, детето ще бъде изложено на непрекъснат обстрел с очерняне и други фини влияния, които допринасят за запазването на синдрома. Единствено чрез извеждане от дома има шанс да се прекъсне този патологичен процес. Често препоръчвам около месец да нямате абсолютно никакъв контакт с "любимия родител", с изключение на кратки телефонни разговори няколко пъти седмично. И дори в този случай препоръчвам на новия родител, на когото е поверено упражняването на родителските права, да бъде разрешено да наблюдава и дори да подслушва телефонните разговори, за да се увери, че процесът на програмиране не продължава. В този период на декомпресия и дебрифинг детето ще има възможност да възстанови отношенията си с отчуждения родител без значително замърсяване на процеса от страна на родителя, който промива мозъка. След този първоначален период обикновено препоръчвам бавен и разумен контакт с родителя, който промива мозъка, под наблюдение, за да се предотврати повторна поява на разстройството. Разбира се, психотерапията може да бъде полезна и в този период, но тя трябва да включва и двамата родители и детето в една стая заедно. Лечението на майката обаче едва ли ще бъде успешно, ако тя не успее да преодолее продължаващата си враждебност към бащата. Често централен елемент в нейната ярост е фактът, че той е възстановен в нова връзка, а тя - не. Нейната ревност е фактор, който допринася за програмата ѝ за отмъщение на бившия ѝ съпруг, като се опитва да го лиши от децата му, най-ценните му притежания. Друг фактор, който допринася за това, е желанието на майката да поддържа връзка с бившия си съпруг. Бурната враждебност гарантира непрекъснато участие, обвинения и контраобвинения, нападки и контранападки и т.н. В степента, в която човек може да ѝ помогне да "събере парчетата от живота си" и да формира нови ангажименти и интереси, в тази степен има вероятност да намали яростта.

В допълнение към ролята на съвместното попечителство за увеличаване на честотата на съдебните спорове за попечителство над деца, самият термин е довел и до някои правни проблеми, които са удължили съдебните спорове за развод/попечителство, увеличили са разходите за тях и са причинили допълнителна скръб и психологически стрес, независимо от ползите от концепцията. Един от проблемите е, че терминът се определя по различен начин не само в различните държави, но и от адвокати, специалисти по психично здраве и клиенти. В резултат на това е въведен елемент на объркване - объркване, което е довело до ненужно удължаване на съдебните спорове и загуба на време за несъществени неща. Резултатът е допълнителен разход и психологическа травма за клиентите, които най-често могат да бъдат избегнати.

Често конфликтите са семантични. Страните, участващи в обсъждането на потенциална спогодба за съвместно попечителство, може да имат различна представа за значението на термина - ситуация, която предсказуемо води до объркване и загуба на време. Или пък адвокатите ще се карат за определението на термина и/или дали споразумението за попечителство на конкретен клиент оправдава това наименование. В такива конфликти

страните се отклоняват в страни от въпроси, които по същество може да са без значение за решението. Освен това това, което традиционно се нарича единствено попечителство, може да получи наименованието съвместно попечителство поради убеждението, че това наименование ще предпази необлагодетелстваната страна от чувство на понижена самооценка. Подобно използване на термина може да внесе елемент на допълнително объркване, особено при тези, които преглеждат съдебните решения и евентуално дори използват тези решения като установени прецеденти. Понякога съвместното попечителство е по същество никакво попечителство и това, което е било замислено да осигури на децата гъвкава програма за посещения, завършва с това, че те се намират на ничия територия, еднакво достъпни като оръжия и/или шпиони за двамата враждуващи родители. Накрая, има родители, които се борят за съвместно попечителство. Ако хората наистина водят съдебни спорове за съвместно попечителство, те обикновено не са кандидати за него.

Смятам, че тези проблеми могат да бъдат отстранени по един сравнително прост начин. Семантичният проблем може да бъде отстранен чрез стриктно избягване на използването на често използваните термини: съвместно попечителство, единствено попечителство, редуващо се попечителство, споделено попечителство, разделено попечителство, разделено попечителство и т.н. По-скоро бих препоръчал всички договорености да бъдат обединени в обща рубрика, като например: *договорености за местоживееене и вземане на решения*. Искаме да решим къде трябва да бъдат децата във всеки конкретен момент и какви правомощия ще има родителят, при когото са те. Всички гореспоменати термини са опити да се определи конкретна уредба за местоживееенето на децата, посещенията и правомощията на родителите за вземане на решения. Използването на този общ термин (или подобен на него) би ни позволило да избегнем загубата на време и енергия в спорове за това кой вид режим на упражняване на родителските права би бил най-приложим за дадено семейство. По-скоро трябва да се съсредоточим върху съществените съображения, които са от значение за конкретното семейство.

Съдиите, адвокатите и специалистите по психично здраве, които им помагат при разрешаването на спорове за попечителство, трябва първо да определят дали родителите са еднакво способни да упражняват родителските права и дали са еднакво свободни да поемат родителските задължения. Те трябва да се уверят дали родителите са показали способност да си сътрудничат добре и да общуват успешно. Когато се отговори на тези въпроси, тогава вниманието трябва да се насочи към въпроса дали лицата се нуждаят от наложен от съда график за местоживееене/виждане или може да се разчита, че те ще използват успешно извънпланово споразумение. По принцип на лицата, които са еднакво способни като родители и които могат да общуват и да си сътрудничат, може да се разчита, че ще използват успешно нерегламентиран режим за посещения и местоживееене. Тези, които не могат да го направят, може да се нуждаят от график, наложен от съда.

Следващият въпрос е свързан с правомощията за вземане на решения. Дали двете лица са относително равни по отношение на способността за вземане на решения? Ако не са общо взето равни, има ли области, в които единият родител трябва да има предимство? Простото определяне на единия родител като единствения, който може да взема основните решения, може да не отговаря добре на реалната ситуация. Разбира се, при

вземането на решения относно правомощията за вземане на решения трябва да се вземат предвид и съображенията за сътрудничество и комуникация.

Когато се отговори на всички горепосочени въпроси, трябва да се формулира подходяща програма. Опитите да се сравни с някоя от традиционните схеми не само е загуба на време, но може да бъде и вредно, тъй като може да усложни целия процес.

Едно от последните развития в областта на попечителството/развода е увеличаването на медиацията. Това несъмнено е добре дошла промяна. Важна причина за съпротивата от страна на много представители на юридическата професия е очевидният факт, че един адвокат, който служи като медиатор, ще печели много по-малко пари от двама адвокати, участващи в продължителни съдебни спорове. Въпреки това, когато специалисти по психично здраве и други лица започнаха да се включват активно в медиацията при развод, много адвокати станаха по-възприемчиви към тази концепция. Появяват се много планове, но този, който изглежда удовлетворява повечето страни, е споразумението, при което медиаторът (обикновено адвокат и/или специалист по психично здраве) изготвя меморандум за споразумение. След това той се преглежда от независими адвокати, които представляват всяка от страните. Тези адвокати обаче се задължават да работят в тясно сътрудничество с медиатора за разрешаване на евентуалните различия. Те напълно осъзнават ужасните недостатъци на противниковия съдебен процес като първа стъпка към разрешаването на спорове за развод/попечителство. Много от тези независими адвокати са самите медиатори. Ако петте страни успеят да разрешат различията, двойката просто се обръща към съда за безспорен развод, като всяка от тях е представлявана от адвокат. Медиацията се разраства бързо и има основателни причини да се смята, че през следващите десет години тя ще се превърне в най-разпространения начин за решаване на бракоразводни спорове. Всъщност прогнозирам, че до края на века хората ще гледат на средата и края на XX век като на период на национална лудост, когато хората автоматично са влизали в съдебни спорове, когато са се развеждали. Медиацията наистина е надеждата на бъдещето за развеждащите се родители и има всички основания да се смята, че тази надежда ще се осъществи. Въпреки че не е лишена от проблеми, има всички основания да се вярва, че ползите от нея ще надхвърлят значително недостатъците ѝ.

Д-р Ричард А. Гарднър е клиничен професор по детска психиатрия в Колумбийския университет, Колеж на лекарите и хирурзите.